

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>Szerkesztőség, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény küldendő: Nagy-Péterfia-utca 977.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven. ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DÍJA: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr., $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árszámítás adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.</p>	<p>A kiadóhivatal kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a külső hirdetésekre vonatkozó küldemény.</p>
---	--	--

A kötelező polgári házasság védelme.*

I.

Az egybekelés módozatai.

Az állam és közjó jól felfogott érdeke követeli azt, hogy a házasságkötés ténye, e fontos életviszony kezdete megbízható s teljesen bizonyos legyen. Az egyháznak szintén érdeke, hogy két egyének egybekelése, együttélése a házasság erkölcsi alapjára legyen építve. Mind-egyik hatóság a maga saját módja szerinti tudomásvételt követeli a maga által szilárdan megállapított módozat alakjában. Ez a tudomásvétel *a házasságban nyilvánul az esketés vagy összeköttetés ténye által.*

A házassági összeköttetés tehát a jegyesek akaratnyilvánításának az előírt módozatok szerinti kifejezése, melynélfogva egymással tartós és teljes életközösségbe szándékoznak lépni. Ez összeköttetés célja pedig az, hogy azt az állam, vagy egyház, vagy pedig mindkettő törvényesül ösmerje el s e hatóságok részéről biztosított jogokat élvezhesse.

Kétféle eljárással állunk szemközt. Vagy mindegyik hatóság egymástól teljesen független, sőt eltérő föltételeket s módozatokat állapít meg, a melyektől föltételezi a megkötendő szövetség elősmerését, vagy pedig valami közös módozatban állapodnak meg. Ez utóbbi módozat szerint megkötött házasság érvényességét úgy az állam, mint az egyház elősmeri, előbbi esetben csak az a hatóság tekinti azt érvényesül, a melyik követelésének elég tétetett. Ha mindkét

hatóság elősmerése kívánatos: akkor mindkét módozat szem előtt tartandó.

Ahhoz képest tehát, a mint a házasságkötés elősmerését az állam vagy pedig az egyház eszközli: különböztetjük meg a polgári és egyházi házasságkötést is.

Az egyházi házasságkötés voltaképpen a házassági szövetségnek lelkesz jelenlétében, ünnepeles, egyházilag megerősített vagy jóváhagyott módozatok szerint, vallás-erkölcsi elősmerés és megáldás céljából eszközlendő végrehajtása. Az állam eddigelé a házasság elősmerésének föltételül megelégedett az egyházi házasságkötéssel. Ott azonban, hol az állam meggyőződött arról, hogy az egyházi házasságkötés módozata nem kielégítő, sőt az állam polgáraitra nézve hátrányos, a mennyiben az egyház az állammal szemben alaptalan nehézségeket, követeléseket támaszt a szándéklott házassági szövetség megköthetése ellen: az államnak ez esetben nemcsak erkölcsi, de politikai kötelessége, hogy a maga részéről szintén megállapítsa ama föltételeket, melyeknek teljesítése a házasságot jogilag is megerősítheti. Az ilyen házasságkötés, ellentétben az egyházi esketéssel, polgári jelleget visel, a mennyiben az állampolgári kötelezettségnek teljesen megfelel. Ez alatt tehát az államilag elrendelt, törvénybe iktatott módozatok szerinti egybekelést értjük, melynek világos, ellenmondhatlan következése az, hogy jogilag elősmertetvén, a törvény védelme alatt álljon.

Ez a kettős elnevezés szülte azon szomorú következményt, hogy némelyek, kik nem látnak, vagy nem akarnak belátni a házasság igazi lényegébe: azzal állanak elé, hogy e szerint tehát két házasság van, u. m.: egyházi és polgári. De ez a lehető legnagyobb tévedés! Csak egy házasság van, t. i. két különböző nemű egyén-

* E cím alatt közelebb egy röpirat fog megjelenni, melyet Pius álnév alatt ajánl egy írónk „az értelmes magyar nép figyelmébe.” E közeledék műből közlünk Lapunk két számában mutatványt, még pedig kiadjuk a II. fejezetben tárgyalt különös rész egy nagyobb szakaszát, mely a polgári házasság szükségességéről szól.

Szerk.

nek Isten és emberek előtt jogosult, szabad elhatározáson alapuló, állandó, osztatlan kölcsönös életközössége. Mivel azonban hatásának gyökérszállai szétágaznak az állam és egyház életébe: nagyon természetes, hogy annak megkötését, elismerését illetőleg mindegyik más-más módozatot állít föl; s mivel továbbá az egyházak több felekezetre oszlanak s mindegyik más-más követelésekkel lép elő most a másik felekezettel, majd az állammal szemben: csaknem elodázhatlan szükségesség az állam, sőt az egyház érdekében is az ellentétek kiegyenlítése; mi egyedül a kötelező polgári házasság által érhető el.

A polgári házasság módozatai.

A polg. házasságkötésnek három módozatát különböztetjük meg. Ha ugyanis minden állampolgár, tekintet nélkül vallásfelekezetére vagy másnemű viszonyaira, köteleztetik arra, hogy házassági szövetségét az arra kijelölt s felhatalmazott polgári közegek közreműködése mellett kösse meg, mert máskülönben az állam azon szövetséget törvényesül el nem ismeri, kedvezményeiben nem részesíti: ez a módozat kötelező polgári házasságnak nevezetik, a mennyiben kivétel nélkül minden állampolgárra, ha házasságra lépni szándékozik, kötelező érvényű.

Ha pedig a törvény a házassági szövetségnek egyházi megáldását a polgári formák szerinti egybeadással egyenjogúnak s érvényes-

ségűnek mondja ki s a kétféle módozat közül eynyiknek vagy másiknak igénybetelét a házasulandók szabad tetszésére bizza: ez a módozat fakultatív vagyis nemkötelező polg. házasságkötésnek nevezetik.

Ott is azonban, hol törvény szerint az államilag s jogilag érvényes házasságkötés érvényessége az egyházi esketéstől függ, fordulhatnak elő kivételesen oly esetek, melyeknél a polg. házasságkötés engedtetik meg, mikor t. i. a papság olyan okoknál fogva, melyeket az állam gátló akadályokul el nem ismer, a szándékolt házassági szövetséget létesíteni avagy elősmerni is vonakodik. Ily esetekben alakul a harmadik módozat, mit szükségbeli polgári házasságnak nevezünk, a mennyiben a házasulandókat a kényszerűség szükségessége miatt az állam veszi védelme alá.

A polg. házasságkötés viszonya az egyházi esketéshez.

Tévedésen alapul azon hiedelem, mintha a polg. házasság behozatala eltörölné vagy eltíltaná az egyházi esketést. Az egyházi áldás- és esketést az állam nemcsak hogy megengedi, sőt magasabb erkölcsi indokból lehetőleg előmozdítani törekszik. Művelt államban, melynek törvényei a polgárok hit- és lelkiösmereti szabadságát elősmernik, a törvényhozóknak még eszök ágában sem merülhet föl, hogy egyesek lelkiösmeretén annyira igyekezzenek uralkodni az állam, hogy ily fontos s az egész élet boldog-

❖ TÁRCZA. ❖

Augustin megtérése.

(Folytatás.)

Nem igen tudhatjuk, mi vonzotta Augustint a manicheusmushoz. A manicheusok magyarázása módja, mely által a bűn eredetét úgy igyekeztek megfejteni, hogy a világot két okfő, a jó és rossz művének tartották, később nagyon nevetségesnek látszott előtte, s mi is azt hisszük, egy ilyen józan szellemet soha se lett volna az képes elcsábítani; de ezeknél meg volt legalább az az előnye, hogy nem igyekeztek ráerőszakolni tanáikat. A katolikus egyház rideg dogmái visszariasztották e bölcselkedőt; azt akarta, hogy joga legyen ahhoz, hogy maga alkosson véleményt magának s ne csak a gondviselésre bizza magát. Egyébiránt maga megváltja, hogy soha se volt nagyon lelkes manicheus. A felekezeti határszélén maradt; nem akarta előre lekötöztetni magát s mindig készen állt arra, hogy vissza- vegye szabadságát.

A mi magánéletét illeti, valószínű, hogy az nem igen sokat változott e korban, s miként Hortensius olvasása előtt, úgy később is mindig nagyon laza erkölcsű volt. Úgy látszik mégis, hogy felhagyott ezután azzal,

hogy egyik szerelemtől el a másik után fusson; egy nőt választott ki s kötelességévé tette magának, hogy az iránt hű lesz. Ez az, a mit a jó Tillemont önfékezésnek nevez a féltelenségek közepette. Lássuk, hogyan beszél maga ezen viszonyról: „Ez időben volt nálam egy nő, kit nem házasság kötött hozzám, hanem kicsapongó bűnös szerelmeim közben került előmbé. De én mégis nem ismerkedtem meg azután mással s megőriztem iránta hűségemet. De nem hagytam, hogy példammal mérjék a távolságot, mely van azon észszerű törvényes viszony, melynek kitűzött célja a család-alapítás és e buja viszonyok között, melyben a gyermek a szülők kívánsága ellenére születik, bárha aztán születése után lehetetlen azt nem szeretni.“ E nőnek, ki komoly vonalómmal ragaszkodott hozzá, épen a szabadnők ledér osztályához kelle tartozni, mely osztályt, úgy látszik, a társadalmi helyzet ilyenmő törvénytelen viszonyokra kárhoztatott. Midőn már több mint tíz éven át hű társa volt, egyszer épen mikor arra gondolt, hogy nőül veszi, ott hagyta őt, kétségkívül azért, hogy ne gátolja újabb terveiben. Hogy pedig nemcsak ágyát osztotta meg Augustinnal, de be volt avatva lelki küzdelmeibe is, mi sem bizonyítja inkább, mint az, hogy ott hagyván őt, Istenhez tere s napjait ezentúl csendes visszavonultság és önmegtartóztatás között kívánta tölteni. Augustinnak volt tőle egy fia, Adeodatur, „bűnének gyermeke“, mint maga nevezi, kit gyöngéden szeretett s a kitől soha sem akart megválni.

ságára kiható ténykedésnél bárkit is eltiltsa vallása szertartásainak gyakorlásától, vagy gátolja a házassági összeköttetésnél lelkeszi közreműködését. Az állam nem is kényszerít senkit sem oly házasságkötésre, mely netalán egyháza hitelveibe ütközik. Ezt az illetők szabad elhatározása állapítja meg. Az állam azonban csakis az ő törvényeinek megfelelő házasságot tekintheti teljesen jogerejűnek. Az államilag követelt szabályoknak vagy törvényeknek mellőzése e szerint azt eredményezi, hogy az így egybekelt házaspár nem vehet részt az állam által rendezett vagyoni s családjogi intézményekben, nem követelheti sem magának a házassági viszonynak, sem az abból származható gyermekeknek államilag leendő jogvédelmét.

Az egyházi esketés mellett e szerint a szükségbeli polg. házasság szintén jogilag elősmert, ugyanazon jogviszonnyal felruházott életközösség, a család létesítése céljából. De mindemellett is az egyházi esketés tekintetik általában kötelezőnek s az állam által elősmert házasság érvényességének alapjául.

A nem kötelező (fakultatív) polg. házasság behozatala az egyházi esketés kötelező jellegét eltörölvén, mindkettőt ugyanazon jogviszonnyal s érvénnyel ruházza föl.

A kötelező polg. házasság behozatalával az állam nem ösmert el államilag törvényesnek bármily más módozat szerint kötött házasságot. Ehhez képest tehát a pusztán egyházi szertartás

szerint egybekelt házaspár házassági szövetsége államilag törvénytelen lévén, az abból származott gyermekek is törvénytelenek s az állam részéről semmi jogi kedvezményben, védelemben nem részesíttetnek. Oly eljárás alá esnek, mint a vadházasságok. Az egyházi esketés a maga eredeti lényegét veszi föl s a házasságra lépni szándékozóknak tetszés szerinti elhatározásuktól függ, hogy azt igénybe vegyék, vagy esetleg mellőzzék. Láthatni tehát, hogy a polg. házasságkötésnek egyik módozata sem zárja ki az egyházi esketést vagy megáldást, ha azt az egyház elfogadja vagy megengedi.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság benső ügyeihez.

II.

Melegen üdvözlöm azon javaslatot, hogy a Társaság erősítésére *vidéki fiókegyletek* állíttassanak. Ha az hazánkban valahol lehető — és pedig nagyon sok helyen lehető — itten Debreczenben *talán* első sorban létesíthetjük azt. Legyen azért szabad itt a nyilvánosság terén fölkiérni itteni egyházunk vezérferfiát, a nt. lelkész urat, indítsák meg e végre köztünk a mozgalmat s bizonyára egy egész táborral fogunk csoportosulni körülök a szent ügy diadalának kivívására. Hiszen vagyunk itt elegendő, kik szeretnének és talán tudnánk is olyan vallásos estélyeken előadásokat és felolvasásokat tartani, a minőket fővárosunkban rendeznek az ottani buzgó egyházi és világi vezetők. De hallják meg szavamat más egyházak lelkészei is, mert bizonyára jó szó ez, melyet előttem

Előbbi életmódját tehát folytatta tovább. De midőn azzal a régi hévvel a szónoklattan és bölcsészet tanulmányozására adta magát, nagyon érezte, hogy nincs meg hozzá teljes nyugalma, nincs számára pihenőhely, s egy napon meg kell indulnia az igazság felé. Iskolai sikerei nem vették el nyugtalanságát s elégedetlenségét, nem eszközölhették, hogy lelke mélyén valami különös búsongó vágyat ne érezzen az olykor-olykor egy percze sejtett eszmény után; valószínűleg ez ideiglenes menhelyen gondolkozva nézett maga elé s mint a Virgil árnai „szellemi hévvel nyújtá kezét a másik oldalon csergedező patak felé.”

Húsz éves korában megszűnt tanuló lenni, hogy tanárrá legyen. Eleinte a nyelvtant tanítá szülővárosában, a kis Thagastében. De csakhamar, még mielőtt öntudatára ébredt volna szép tehetségének, nagyobb színteret keresett s Karthagóban akart letelepedni. A derék Romianus, bár nagyon levert volt, mikor látta, hogy Augustin elutazik, fedezte útiköltségét s hozzájárult az iskola megnyitás előzetes kiadásaihoz. Karthagóban Augustin retorikai iskolát nyitott; thagastei tanítványai közül néhányan ide is követték, ezek másokat vontak magokhoz s az ifjú tanár nemsokára nagy hírnévre tett szert. Karthago még mindig az a város volt, a minek Apulejus mondta kétszáz évvel előbb: „Nincs ott egyéb a tudománynál. Minden gyermek ékesszólást tanul, az ifjak gyakorolják, a vénnek tanítják.” Nagyon kifejtett érzékek volt itt az embereknek mindazon kedvtelések

és mesterfogások iránt, melyekkel a retorika tetszelgett magának. Egy ügyesen rögtönzött értekezés valami sikamlós tárgyról, melyet a jelenlevők egyike választott ki, szintoly mulatságosnak tűnt föl, mint a czirkuszi kocsiverseny, vagy a gladiatorok viaskodása.

Apulejus e szónoki erőmutatványok által oly nagy nevet szerze magának, hogy az álmélkodó város szobrot emelt neki. Valószínű, hogy Augustin is tartott effajta gyűléseket s hogy ott ő is tapsokat szerzett, mint elődjé. Sőt tudjuk, hogy részt vett egy költőversenyben s a proconsul őt koszorúzza meg. De e siker kevés volt arra, hogy Karthagohoz kösse; csakhamar megunta s elkívánkozott belőle. Csakugyan azért-e, — mint ő mondja, — mert a tanulók nagyon zavargó természetűek voltak, vagy pedig másutt még fényesebb győzelmet akart kivívni? Annyi bizonyos, hogy egy szép napon mindenkinek, még anyjának is tudta nélkül, a ki a kikötőig elkísérte, a nélkül, hogy csak sejtett volna is valamit, s a kit az utolsó perczen bizonyos ürüggyel távolított el magától, — egy Rómába induló hajóra szállt föl.

Rómában, úgy látszik, nem volt oly szerencsés, mint Karthagóban. A tanárok is többen voltak, híresebbek is voltak és egy ilyen nagy városban hírnévre nem oly könnyű szert tenni. Egyébiránt mihamar belátta, hogy a tanítványok, ha kevésbé zavargók is, mint Karthagóban, itt se sokkal érnek többet. Magániskolát nyitott náluk s csak a tandíjból tarthatta fent magát, de a

már sokan elmondtak s velem együtt okvetlenül nagyon sokan vallanak.

A budapesti „*Otthon*” berendezésének eszméje szép, igen szép gondolat; méltó a mi Társaságunk kedves titkáranak idealistikus gondolkodásához. De nem gyakorlati, több okból. Először is, mert nincs rá pénzünk; másodsor meg, mert igen rideg, kietlen „*Otthon*” lenne az, üressége miatt. A fővárosi tagok, zaklató életük napi teendőinek elvégzése után bizonyára inkább családjuk, barátaik, vagy a fővárosi számtalan más, szellemi élvezetet nyújtó egyletei, társulatai körében töltenék el estéiket, mint ezen „*Otthon*”-ban, míg nappal épen nem érnének rá oda bemenni; a vidéki tagok néhány fölmenetelért pedig egyáltalában nem volna érdemes fölmenteni; de meg összejövetelek, felolvasások tartására, vagyis budapesti egyházunk belmissiói munkái számára ne a vidék részvételével fennálló Irodalmi Társaság tartson fenn ilyen „*Vereinhaus*”-t, a hogy azt Németországon és Svájcban neveznék, hanem ezen nemes és szép egyházunk önmaga.

Nagyon helyeslem azon javaslatot, hogy az évnegyedes *Szemle* változzék át havi folyóirattá, de hozzá teszem mindjárt, hogy ezzel növekedjék egyszermind terjedelme is. Vegye föl tartalma keretébe az actualis kérdéseket, s többet adjon ezekből, mint a bár nagyon tudós, de még a *Szemle* olvasóinak legnagyobb részét sem érdeklő bibliai theologiai, vagy akár egyháztörténelmi tárgyú czikkekből. Ad vocem egyháztörténet! Nyíltan kimondom, hogy kívánatos volna már kiadványainkkal elhagyni egy kissé az egyháztörténet mezejét, hiszen tudom én, hogy a tudományoknak tápláló anyja épen a história, de végre is nagyon sokan vagyunk, a kiket nem érdekel a legközvetlenebbül ezen tudomány, a kik szeretnék, ha a Társaság íratna valakivel egy dogmatikát, etikát, Jézus életét, rendszeres bibliai theologiat, vagy azt a mit, — csak ne mindig és mindig egyháztörténetet. És itt lép előtérbe az a kérdés, hogy ugyan

miért ne fordulhatnánk mi ilyen művek átlántálása végett a külföldi tudományos theologiai irodalomhoz is?! Miért ne követhetnők ebben főként az angolok és hollandok példáját, kik a rájuk nézve idegen nyelvű theologiai műveknek saját nyelvükre lefordításával tették nemzeti irodalmukat is oly véghetetlenül gazdaggá és sokoldalúvá?! De meg arról ne feledkezzünk meg soha, hogy óriási nagy különbség van egy idegen nyelvű tudományos munkának tanult, művelt emberek számára, s szintén idegen, népies íratnak népünk számára való lefordítása között. Amaz, ha a fordítás jó, minden esetben használható az illetők által, emez azonban, — kellő átfordítás nélkül csak igen ritkán találja meg népünk szívéhez az útát.

A népies vallásos iratok elvalahára való megindítását fenhangon követeli immár a Társaságtól protestáns közvéleményünk. Hogy szükség van rá, azt fölösleges dolog volna bizonyítani, hiszen fenhangon hirdeti szükséges voltát az is, hogy a már régibb „*Téli Ujság*” mellett csak most pár hónap alatt három ilyen, vagy ilyenforma vállalat lépett világ elé: Pozsonyban „*A mi Otthonunk*”, dr. Masznyik Endre és Stomp László, Budapesten a „*Koszorú*” dr. Szabó Aladár és dr. Kecskeméthy István s végre ugyancsak Budapesten a „*Kis Tükör*” Szóts Farkas és Kecskeméthy István szerkesztésében. Ezekhez jó még a „*Keresztény*”, melyet Szalay József szerkeszt N.-Beeskereken. Ha vallásos iratok (és nem néplapok) kiadásáról van szó, itt csak a „*Koszorú*” jöhet tekintetbe, mint a melynek szerkesztőit kellene Társaságunkkal oly módon szerves összekötetésbe állítani, hogy annak védnöksége alatt és anyagi támogatása mellett folytatná tovább — kiszélesített mederben — jól kezdett s áldásos munkáját. Így gondolja ezt, első cikkünkben idézett szavai szerint az Irod. Társaság elnökének és titkáranak felhívása is.

Szívesen bele nyugszom én ebbe, mert az bizonyos, hogy ezt az új, és nagyon sok dologgal járó munkát

tanulóknak megvolt az a szokása, hogy nagy számmal voltak, mikor nem kért tőlük senki semmit, s eltűnédeztek, mikor fizetésre került volna a sor. Még szerencsés volt, hogy meghallotta, hogy Milanó város hatósága, szónoklattan-tanárra levén szüksége, írt Symmachusnak, kora egyik legnagyobb szónokának, ki akkor Róma praefectusa volt, hogy válaszszon ki számukra valakit azon ifjú tanárok közül, a kiket ismer. Augustint Symmachusnak bemutatta egy manicheus barátja: — pogányok és eretnekek általában igen jó egyetértésben voltak egymással. Symmachus, hogy fogalma legyen tehetségéről, egy ott feladott tárgyról szónokoltatott vele s midőn a próba azt kielégítőnek mutatta, elküldte Milanóba császári postakocsin, mint valami magas személységet. Milanóban Augustin két éven teljesíté a rhetorok rendes kötelességét: az ifjakat a szónoklásra tanítá s időről-időre a nyilvános ünnepeken magasztaló beszédet tartott a császárról, vagy a birodalom valamelyik elsőrendű tisztviselőjéről. „Sok hazugságot elmondam — úgymond — biztos levén affelől, hogy megtapsolnak azok, a kik jól tudják az igazat.”

Ekkor már szakított a manicheusokkal és e szakításnál még a profán tudomány játszotta a szerepet. Lássuk, hogyan vált külön tőlök. Volt a manicheusoknak egy Faustus nevű érsekük, a ki a felekezet keblében nagy tekintélyű volt s a kit minta-theologusnak tartottak. Augustin, a ki még nem ismerte, nagyon szeretett volna vele találkozni, hogy előadja neki néhány kételyét, a

melyek miatt nem fogadta még el Manes tanát a maga teljességében. Nagyon nehezen tudott elhinni bizonyos viáztani meséket, melyek a manicheusok könyveiben foglaltattak az égről, a csillagokról, napról és a holdról; azok ellenmondásban voltak a görög tudomány adataival és Augustinnak úgy tetszett, mintha a görögöknek volna igazuk. Maga is mindig halasztgatta, hogy magyarázatot kérjen Faustustól, a melylyel megnyugtassa lelkiismeretét. Nem is találkozott vele, csak Karthagóban való tartózkodásának vége felé s ez a találkozás nagyon kiábrándította. Az első kérdésre, a mit hozzá intézett, az érsek kerekén megmondta, hogy hiába kérdez tőle többet, mert ő nem érti az exact tudományokat s elfogadta tanítói vélekedését, a nélkül, hogy azt bizonyíttatták volna. Valósággal nem volt ő egyéb egy ügyes rhetornál, a ki ismerte Ciceró néhány értekezését s Senecának egy pár fejtegetését s ezt tartotta mindig készen; tudománya nem terjedt messzebbre. Augustin megköszönte az őszinteséget, de úgy vélte, hogy mivel a legtekintélyesebb manicheus sem képes eloszlatni kétségeit, hiába is kérdezné meg másokat. Mikor egyszer megrendült a tanrendszer a maga tudományos alapjában, a mi megmaradt, nem soká tartott, s csak egy kevés megfontolás kellett hozzá, hogy semmivé váljék.

(Folytatása következik.)

Boissier után francziából: *Dézi Lajos*.

a Társaság titkára, egyéb dolgai között, melyeknek száma tudomásom szerint is légió, egyszerűleg nem bírja meg. Nem állhat az érdekünkben, hogy őt agyon dolgoztassuk.

De megvallom, én jobban szeretném, ha a népies vallásos iratok kiadását valamely vidéki más helyre tenné, s nem a fővárosban hagyná a Társaság. Hadd lenne neki két centruma, mint a németországi belmissioi központi választmánynak van: Berlinben és Hamburgban. Így tán nagyobb lenne iránta az érdeklődés is. Évi közgyűléseivel meg fölváltva két helyen jelenhetnék meg, a minék újra meg lenne a maga jó hatása. Hogy melyik lenne az a vidéki város, hol találnánk az ügy vezetésére alkalmas embert s mellé ügybuzgó választmányt? arról a f. évi közgyűlésen majd beszélhetnénk.

Jöjjön ki Társaságunk közgyűléseivel olykor-olykor a vidékre is. Határozza el például közelebb — *minden meghívás nélkül*, — hogy jövő évben Kolozsvárot, Debreczenben, Gyomán, Kassán, vagy Pápán tartandja közgyűlését, s én meg vagyok a felől győződve, hogy mindezen helyeken szíves fogadtatásra találnánk.

Ezekben mondtam el Magy. Prot. Irod. Társaságunk benső ügyeinek javítására czélzó gondolataimat. Gondolkozzanak rólok azok, a kiknek kezébe tettük le annak legfőbb vezetését.

Csiky Lajos.

TANÜGY.

Tiszántúli ev. ref. gymnasiumaink az 1891/92 tanévi értesítők alapján.

(Folytatás.)

Valamely iskola jóságának megítélésénél talán a legfontosabb szempont az, hogy az intézet hogy van ellátva tanerőkkel. És itt nem csak a minőség határoz, hanem a tanítás rendszeres, pontos folyására, sikerére, s ezáltal a tanintézet virágzására és emelkedésére a tanerők száma is lényeges befolyást gyakorol. Ezért szabja meg a törvény a tanári létszám azon minimumát, melyen alól korunk százfelé ágazó ismeretei mellett a középiskolai oktatás és nevelés czélja vagy éppen nem, vagy csak igen hiányosan érhető el.

A ki ismerte szóban forgó iskoláinknak 10 év előtti állapotát, midőn még nem egy 6 oszt. gymnasium kísérletezett 3 tanerővel, s összehasonlítja a mai viszonyokkal: kétségtelenül a legelőnyösebb változást a tanárok létszámában kénytelen constatalni, noha a helyzet még ma sem teljesen megnyugtató.

Tíz gymnasiumunknál a múlt évi Értesítők adatai összesen 111 tanerőt tüntetnek fel, ide nem számítva a bejáró más vallású hittanítókat, s ezek közül 80 rendes, 10 helyettes, 21 bejáró (nagyobbára: ének-, torna-, szépírást tanító énekvezérek, fitanítók, vagy vallást tanító segédlelkészek). Az okleveles tanárok száma 34, mely szám a rendes tanárok felével sem ér fel, s hihető, hogy magasabb is, a mit azonban az Értesítők hiányos szerkesztése miatt biztosan kimutatni nem lehet.

Legtöbb okleveles tanár van Szatmárt (8), azután Debreczenben (7); a hat osztályúak közül Nánáson, hol 6 rendes tanár közt 5 okleveles. Intézeti rendes vallástanárral el van látva mind a 4 teljes gymnasium; Túron (egészen) és Böszörményben (részben) a vallás a rendes tanárok közt van felosztva; a többi intézetekben bejáró

segédlelkész tanítja. Intézeti (most már) rendes torna- és énektanár csak Debreczenben van; a tornát Szatmárt és Böszörményben rendes tanár (tornatanári képesítéssel) tanítja; a többi iskolákban többnyire bejáró elemi tanítók foglalkoznak vele; az énektanítást pedig rendszeresen az énekvezérek végzik.

A rendes tanárok óraszámát még mindig túlhaladja az állami mértéket; de a konventi szabályzathoz sem alkalmazkodik. — A rendes tanárok heti óraszámát terhelő Túr, Kisujszállás, Békés és Böszörményben: 21—25 közt átlag; legarányosabb Karczagon, hol 17—20 közt váltakozik. A tanárok magas heti óraszámát világos bizonyossága annak, hogy a középiskolai törvénynek a tanári létszámot illető határozata még nincs mindenütt végrehajtva. Nincs ellátva kellő számú rendes tanárral: Kisujszállás, Karczag, Túr, Böszörmény, Nánás, noha látszik, hogy a fentartó testületek ez irányban intézkedtek, de valószínűleg a pályázatok eredménytelenek voltak. Nincs meg a törvényes tanári létszám tényleg Debreczenben sem. Itt a rendes tanárok száma 12 osztályhoz az igazgató és vallástanáron kívül névleg 12 ugyan, de 2 akadémiai tanár együtt csak 23 órával szerepel, tehát egy rendes tanár helyét töltik be. Nem sokkal lesz jobb a helyzet az egyik akadémiai tanár helyére hirdetett új rendes tanszék betöltése után se, mert a 12-ik tanszéket akkor is akadémiai tanár tölti be, ki 9 óránál többre nem kötelezhető.

Általában a tanári létszám alacsonyossága gymnasiumunknak egyik Achillessarka s ennek folyománya a másik törvénytelenesség t. i. a maximális óraszám be nem tartása, mely rendes körülmények közt a tanárok megterhelésével jár; esetleges helyettesítés esetén pedig azt eredményezi, hogy a tanítás rendes és szakadatlan folyásáról gondoskodni a legtöbb esetben majdnem lehetetlen. A tanárok idejének tulságos lefoglalása nemcsak törvénybe ütköző, hanem rendszeresen az iskola tudományos és tanítási színvonalát is alácsülyesztí.

Egy másik végtelenül káros jelenséget tár még fel előttünk tanáraink statisztikája. Értjük az örökös tanárvaltozásokat, mely bajtól a múlt évben is alig maradt két tanintézetünk megkímélve. A mellett, hogy az intézetek individualitására, azok sajátos vonásaira az idegen elem többé-kevésbé zavarólag hat: a gyakori, sőt tömeges tanárvaltozás még a rendszeres egyöntetű tanítást is gátolja; különösen nagy ellensége az egységes, egyöntetű testületi közszellem kifejlésének, sőt az intézet jó hírnevét is veszélyezteti.

E baj romboló hatása miatt tehát méltán panaszkodnak múlt évi Értesítőink s fején találja a szegyet Karczag, midőn nálunk a baj okát a tanári fizetés alacsony voltában keresi. „Míg tanárainknak méltányos fizetést nem adunk, alig számíthatunk állandó tanári-karra — ugymond — mely pedig a nevelés szempontjából a legelső kelék.”

A tíz gymnasium összes nyilvános és magántanulóinak létszáma a beiratáskor volt 2341, mely szám ref. gymnasiumaink összes létszámának (7141) közel egyharmadát teszi. Nyilvános vizsgálatot tett 2156, s így a kimaradtak száma 185. Magántanuló volt 78, mely szám az összes ref. gymnasiumok 203 magántanulójával szemben aránytalanul sok s kivéve talán az egy Debreczent az osztályok túltömöttségével sem igen indokolható. Legnépesebb a debreczeni gymnasium (673); azután a vásárhelyi (315); szigeti (309); szatmári (307). A nem teljes gymnasiumok közül a mező-túri 222 tanulóival a többi messze túlszárnyalta; 100—130 közt volt a létszám Békés, Karczag és Kisujszálláson, leg-

kevesebb tanuló volt Nánáson (72). Legtöbb magántanulója volt Debreczennek (24); azután Szatmárnak (17); Kisujszállás és Karczagnak (11—11). Nincs magántanuló Nánáson, Böszörményben és Békésen. Vallás tekintetében gymnasiumaink tanulói a következőleg oszlottak meg. Ev. ref. 1381, más vallású 775. A más vallásúak közül legnagyobb számmal voltak az izraeliták (362); azután a róm. kath. (279); gör. kel. és gör. kath. együtt (101); ág. ev. (50). Az izraeliták Nánás kivételével, az egyes intézetek népességének mindenütt igen magas százalékát teszik. Legtöbben vannak Szatmárt (61); azután Debreczenben (59); Szigeten (46); Túron (48); Vásárhelyen (43) stb. A róm. kath. száma legnagyobb Vásárhelyt (96,35^o/_o); azután Szigeten (69); Békésen (33); Debreczenben (24); legkevesebb Nánáson (2). A görög kel. és görög katolikusok Szigetet, Vásárhelyt, Szatmárt és Békést látogatják leginkább. Ág. ev. vallásúak Szatmárt és Vásárhelyt vannak legnagyobb számmal (12).

Érdekes, hogy bár, mint e tősgyökeres magyar iskoláktól várni lehet, a tanulók anyanyelve majdnem egészen magyar, mégis 106 tanuló vallotta magát idegen ajkúnak, kik közül 50 román, 29 német, 16 ruthén, 10 szerb, 1 angol. A románok leginkább Szigetet (26), Vásárhelyt és Békést keresik fel; a ruthének Szigetet (16); a szerbek Vásárhelyt; a németek pedig Vásárhelyt (17) és Debreczent (6).

A tanulók előmenetelét megpróbáltuk összehasonlítani úgy az országos, mint az összes ref. középiskolák átlagával s az eredmény nemcsak teljesen megnyugtató, hanem fényesen megczáfolja az enyhe ítélet miatt régebben ellenük hangoztatott kifogásokat; sőt tekintve, hogy a megfelelő tanulók százalékszámát mindkét átlagnál alacsonyabb, (az országos 78°/_o, az összes ref. 76°/_o, a miénk 74°/_o) attól lehet tartani, hogy a statisztika fűrfangja e körülményből is vádat kovácsol, sokat a tanerők gyöngesége, a tanítás hiányossága, a tanulóanyag rosszasága, vagy ki tudja még, mi másban fogja kutatni.

A 2156 vizsgázott tanuló előmenetelének kimutatásánál csak a jeles és elégtelenek számára lévén tekintettel, azt találjuk, hogy *jelesen* vizsgázott 205 (9°/_o) *elégtelent* kapott 574 (26°/_o) tanuló, s ez utóbbiak közül ismétlésre utasított 195 (9°/_o). Összevetvén ez adatokat az országos és az összes ev. ref. százalékszámokkal, melyek amott 7°/_o jelest, 20°/_o elégtelent (köztük 6·8°/_o bukott); emitt 7·4°/_o jelest, 24°/_o elégtelent (köztük 7·8°/_o bukott) mutatnak föl: kitűnik, hogy tisztántúli ev. ref. gymnasiumaink az előmenetel megítélésében a legszigorubb mértékeket alkalmazzák.

Az egyes intézetek közül legszigorubbán osztályoztak Szigeten, hol 6°/_o jeles és 103 (36°/_o) elégtelen van; azután Szatmárt 7°/_o jeles és 95 (34°/_o) elégtelen; Debreczenben 10°/_o jeles, 26°/_o elégtelen. A nem teljes gymnasiumok közül: Békésen jeles 8·3°/_o, elégtelen 25°/_o; Karczagon jeles 10°/_o, elégtelen 24°/_o; Túron jeles 13°/_o, elégtelen 22°/_o; Kisujszálláson jeles 18°/_o, elégtelen 18°/_o; Böszörményben jeles 17·2°/_o, elégtelen 15°/_o; Nánáson jeles 13°/_o, elégtelen 10°/_o. — Legtöbb jeles tanuló volt tehát aránylag: Kisujszálláson, azután Böszörményben, Nánáson és Túron; legkevesebb: Vásárhelyt, Szigeten és Szatmáron. Viszont legkisebb az elégtelenek arányszáma: Nánáson, Böszörményben, Kisujszálláson; legnagyobb Szigeten és Szatmárt. Az a körülmény, hogy legtöbb jeles és a legkevesebb elégtelen épen a legkisebb létszámmal bíró intézetekben fordul elő: a mellett bizonyít, hogy kevés tanulóval eredményesebb a tanítás s

épen e miatt az enyhe megítélés vádja ez intézeteket nem is érheti.

Mielőtt áttérnénk az érettségi vizsgálat adataira, érdekes tudni, hogy hány tanuló végezte a VIII-ik osztályt, s hányan utasítottak vissza épen a célnál. — A négy főgymnasium 8-ik osztályában volt összesen 155 tanuló, kik közül 16 kapván elégtelen osztályzatot, érettségi vizsgára csak 139 jelentkezett. A 8-ik osztályban legtöbben maradtak vissza Debreczenben (11), mi azt bizonyítja ugyan, hogy a 8-ik osztályba sok selejtes elem került fel, de legalább nem bocsátatván érettségi vizsgára, annak színvonalát nem szállíhatták le. Vásárhelyen az érettségi vizsgálat elég kedvezőtlen eredménye részben talán annak is tudható be, hogy a 8-ik osztály nem volt kellőleg kimustrálva; míg Szigeten ugyanezt a vizsgálatot ismétlők nagy száma (10) okozhatta, kik rendszeren számalomra s irgalomra számító készültséggel szoktak előállni. — A vizsgálatra jelentkezett 139 tanuló közül az írásbeli vizsgát sikerrel állotta ki 133 (95°/_o), az állami átlagnak teljesen megfelelő; de a ref. gymnasiumok átlagánál (92·6°/_o) kedvezőbb. A 133 szóbelire bocsátott tanuló közül jelesen érettt 6 (4·5°/_o), mely szám úgy az országos (12·5), mint a ref. átlaggal szemben elég kedvezőtlen, a legnagyobb valószínűség szerint oka a szigorúságban rejlik. Javító érettségre utasított 22 (16°/_o); ismétlésre 6 (4·5°/_o), tehát az eredmény az országos átlagon jóval alul maradt. A túlszigorúságban rejlik-e e körülmény oka és ha igen, van-e arra szükség? avagy más természetű okok hozzák-e létre e silány eredményt? annak kutatására a jövőben mindenesetre figyelmet fogunk fordítani.

Görögpótló tanfolyam a múlt évben 4 gymnasiumban állott fenn u. m.: Debreczenben, Vásárhelyen, M.-Túron és Kisujszálláson, hol az évközben püspöki engedéllyel más tanintézetből felvett tanulók kedvéért rendezték be. Kezd tehát beválni, a mit előre lehetett látni, hogy a görögpótló tantárgyak tanítását a tanulók vándorlása szükségessé fogja tenni ott is, a hol nélkülözhetőnek vélték, ha egyébert nem, azért, hogy a tanulók létszáma le ne szálljon. Bár a görög mentesek statisztikája eddig azt mutatja, hogy a görög mentesek csekély létszáma nem áll arányban a tanfolyam okozta költséggel. A pótló tanfolyamot fentartó 4 intézetben t. i. az összes tanulóknak csak 14°/_o-a volt görögmentes, 1150 tanuló közül 80, kik közül az 5-ik osztályra 49, a 6-ikra 31 tanuló esett. Legtöbben voltak természetesen Debreczenben (49), de itt is az 5-ik és 6-ik osztály 156 létszámának alig képezték egy harmadát. Érdekes, hogy a 80 görögmentes tanuló előmenetel tekintetében 8 kivételével az általános *elégségesek* és az *elégtelenek* kategóriájába tartozik s e jelenségből ítélve aligha — mint a görögötől — úgy más tárgyak tanulásától is szívesen fel nem mentetnék magokat.

(Folyt. köv.)

Sinka Sándor.

KÖZÉLETÜNK.

A tizza-polgárl ref. missió köréből.

A tizza-polgári missiói egyházközség fennállásának 5-ik életévét számolja, s az eddig eltelt néhány év alatt is rendeltetését szem előtt tartva, zaj nélkül biztosan haladt kitűzött célja felé. A múlt évben a hozzá hasonló nehézségekkel küzdő h.-dorogi egyházközséggel az anya-

egyházak közé emeltetett; nem lehet tagadni, mily emelőlleg, buzdítólag hat az egyházkerületnek eme böles intézkedése kisebb egyházainkra nézve napjainkban. Vajha önjerejéből tudná előállítani mindkét egyházközség azon összegeket, melyek egy anyásított egyház do'logi kiadásait veszik igénybe évről-évre! Erre azonban a mostani körülmények között, midőn sem temploma, sem iskolája még fel nem épült — még gondolni is alig lehet.

A rendes ístentisztelet mind ez ideig a lelkészlak egyik szobájában tartatott meg. Mi okozta azt, hogy ily missió-telepen legalább a lelkiszükség kielégítése szempontjából egy imaház nem építettett mind ez ideig? — e kérdésre következőkben adhatunk kellő feleletet. Ez előtt mintegy 6 évvel a lelkészlak megvételére kiküldött deputatio oly telket vásárolt, melynek eladásánál kiskorúak is érdekelve valának, s az azt előadó — rendezetlen birtokviszonyainál fogva — áttelekkönyvezettni képtelen vala, valamint a vételt foganatosított küldött-ség is.

E birtok eladásánál kiskorúak lévén érdekelve, — ki kellett kérnünk Szabolcsmegye árvtörvényszékének jóváhagyását, illetőleg a vásárolt lelkészlak telekkönyvezésre vonatkozó engedélyét; ez engedélyt — tekintettel a kiskorúak érdekére, és a hagyaték rendezetlen állapotára, az árvaszék kiadni nem volt hajlandó; míg nem végre sok sürgetés és megkeresésre — a hagyaték is részben rendeztetvén — említett árvtörvényszék telekkönyvezésre vonatkozó engedélyét a mult év augusztus havában kiadta, s így még az 1892-ik év szeptember havában megvalósíthatunk volna régi óhajásunkat, az annyira szükséges imaházat és tornyot felépíthettük volna, ha egy elkerülhetetlen nehézség meg nem állít tervbe vett szándékunk kivitelében.

Az akadály most már legyőzetvén, s a még hiányzó anyag is jórészben beszereztetvén: az építkezés előtt állunk.

Az 1893-ik év tavasza lesz tehát az az időpont, melyben imaházunkat és tornyunkat felépíthetjük; hirdetvén ez által is a protestáns buzgóság áldozatkész-ségét. Igen . . . ércz nyelvekkel fogja hirdetni a nádudvari, szováti és földesi egyházközség által ajándékozott harang, a közöttünk élő hitbuzgóságot; sőt nem hagyhatom említés és elismerés nélkül a tiszta-eszlári egyházközség azon jóindulatát sem, melyből kifolyólag legközelebb lebontandó templomának, tornyának gombját nekünk volt szíves felajánlani.

Nem mulaszthatjuk el, hogy e helyen meg ne emlékezzünk az iskoláról is. A tanterem, mely ideiglenesen szinte a lelkészlak másik szobájában rendeztetett be kezdetben — ezidőszerint is ott van. Tankötelesek száma 30—40 között váltakozik, kiknek háromnegyed részét róm. kath. vallásúak teszik. Mily szép, midőn ezek növendékeinkkel együtt folyékonyan éneklék magas szárnyalású énekeinket! Bizony nagy paedagogusok valának a mi kitűnő reformátoraink, és az egyház üterére tapintottak, midőn a leendő egyház egyik hatalmas alapkövét az iskola felállításában vetették meg. Ugy is van, missiói téren az iskola felállítása egyik hatalmas eszköz a czél megvalósításában. Nekünk e tekintetben semmi hátrányunk nincs, bár kicsiny a tanterem, de e téren is megmutathatjuk, hogy oktatásügyünk felkarolása csak tiszteletet érdemel más felekezetek hívei előtt; másoldalról biztat a remény, hogy a tervbe vett imaház felépítése után, a szükséges tanterem felállítását is Isten és nemesen ércző emberek segélyével rövid idő alatt megvalósíthatjuk.

Sörös János.

IRODALOM.

Orációk és Halotti Egyházi Beszédok, írta néhai Révész Bálint, sajtó alá rendezte és kiadta Csiky Lajos, debreczeni ev. ref. theol. akadémiai tanár. III. kötet.

E mű a néhai Révész Bálint debreczeni ev. ref. lelkész, tiszántúli egyházkerületi püspök hátrahagyott irodalmi művei III-ik kötetete. Az eddigi 2 kötetből a boldogultat, mint az imádkozás lelkének ritka mértékével megáldott imádság-szerzőt ismerhettük meg, kinek imádságos lelke az élet annyi számtalan viszonyai között a legtermészetesebb közvetlenséggel találta meg hitből származott imádságos gondolatainak az útát a hatalmas Isten s szerető Atya trónjához s tudta csendesesen elnémitani a fájdalom jajait az Istenben vetett hit gyógyító balzsamával. E kötetben már mint beszéd-szerzőt látjuk magunk előtt. Egy bizonyíték ismét e kötet elolvasása ama korábban mondott állításunk mellett, hogy Révész B. bármily külső alkatú működésében egyforma. E beszédekben is ugyanazon közvetlenséget, hitet, szeretetet látjuk, melyet imádságaiban észre nem venni lehetetlen.

A címnek megfelelőleg e kötet két részre oszlik u. m. Orációk és Halotti Egyházi beszédok. Oráció van 7. Halotti egyházi beszéd 25.

Az ovációk közül az 1-ső Szoboszlai Pap István felett tartva, mint a kiadó is megjegyzi, az ugyanazon alkalommal tartott imádságokkal és egyházi beszéddel együtt egy külön füzetben is megjelent. De azért ide írom igen szép elosztását, I. Míg bírtuk őt, nagy volt benne nyereségünk, II. midőn nincs többé, még nagyobb veszteségünk. — A 2-ik oráció Fésüs András debreczeni lelkész, tiszántúli egyházkerületi főjegyző felett tartatott, alig néhány nappal Szoboszlai halála után s ennek halálának gyásza fel-felújúl e beszéden is oly természetesen. Itt is egy igen szép kifejezett főtétel körül csoportosulnak a gondolatok. A főtétel ez: a közhivatalok fokain emelkedő élet, emelkedésével maga magát emészti és a családi élet bánat-telét sietteti. A 3-ik orációt Bárczay Bárczay Zsuzsanna kisasszony felett tartotta a szerző. Igen szépen rajzolja a közelebbi család alakítása nélkül 73 évet élt nő jellemét e 3 pont alatt: a társas életre hatásában, a családi élet körében, a válásosságban. A két első pont oly merészen meglepőnek tűnik fel egy agg leány koporsójánál s Révész oly szépen győz meg, hogy mind ez lehetséges és lényeges hatású egy jellemes hajadonnál! — A 4-ik oráció egy szülővárosától távol egyhunyt szelid jó feleség felett. A czímbe foglalt körülmény körül szép nyelvvel s költői hasonlatokkal forgó beszéd magva a női szelidségnek festése. Izlelítőül ide írom azt a részt, mely a szelid nő szép leírását követi. „S miért kell mégis az ily nőnek meghalni, miért kell a szelidség nemes virágának a halál fagyos szelének fuvallatára hervadás sírjába hullani? Azért, mert nem csak a mérget, de a mézet rejtő virágok nyílt kelyhei is elhervadnak; azért, mert szintúgy lehullatja a szelid viola szines szirmait, mint a tövises kóró elaszva rothad el; azért, mert szintúgy lezúgnak a tiszta forrás cseppjei, mint a zavaros folyam sötét habjai; azért, mert sziatúgy éj borul a tiszta nappal derült egére, mint a borult nap vészes fellegére; azért, mert a nemes szív, a nemes lélek is csak töredékeny portest edényben volt; azért, mert az erénynek ki kell bontakozni a test lánczoló kötelékeiből s tisztán, tökéletesebb hazába emelkedni; azért, mert az erény munkája véghetetlen s e változás porházájából

örök változhatlanság honába kell szállnia; azért, mert az erényre itt e földön nem vár méltánylás, jutalom, — ezt csak fenn ama jobb hazában éri el! Mily szép előadása a halál felettünk való hatalmas természetes voltának s közben a megnyugtató vigaszt. — Az 5-ik oráció egy egyházi és polgári tisztviselő, árvák pénztárnoka felett, — tulajdonképen nem oráció, hanem a szerző s az ünnep és család körülményeinek egybevetéséből álló bevezetés után búcsúztató. — A 6-ik oráció egy koporsónak a földsírból kivétele s családi sírboltba áttétele alkalmával. Tulajdonképen két oráció, egyik a régi sírnál, másik az új sírboltnál. E kettős, egy alkalommal mondott oráció e kötetben egyik bizonyítéka Révész B. eszmebőségének. Az első beszéd bevezetésében a hiúság következményének, az alvó nyugalma megháborításának látszó tényét, a régi sírből kivételt, mint a szeretet újabb fájdalmakkal járó nehéz munkáját mutatva fel, szól igen-igen szépen a szeretetről, mely „utánozhatlan fenségben egyedül Megváltónk földi életének vonásaiban tűnik fel; utánozható nagyságban pedig a női szívben honol, míg az meg nem romlott s az elvesztett paradicsomból megmenthetett tisztaság, ártatlanság állapotában van.“ Gyönyörűen, hibátlan festésű tollal rajzolja ezután a női tiszta szeretetet s míg más beszédekben a férfit és nőt úgy állítja egymás mellé, mint napot és holdat, amaz a nap, emezt a hold tulajdonságaival jellemezve, addig a női szeretet rajzolásánál oly meglepően szerepet cseréltet s a női szeretet nevezi napnak, a férfiui szeretetet holdnak. „Ugy áll a női szeretet — úgy szól — a férfiui szeretethez hasonlítva, mint a nap a hold mellett, mint tiszta égbolt szakadozott borúnak ellenében. Miként a hold a naptól vesz világosságot, úgy a férfiui szeretet a női szeretettől kölcsönöz fényt, gyöngéd sugárokat; miként a nap meleg, éltető sugárokkal ragyog, míg a hold ilyenekkel nem bírva, bágyadt világsggal ég, úgy a női szeretet melegen éltető hévvel dobog, míg a férfiui szeretet hideg s mintegy élettelen magában; mint az ég tiszta boltja, oly homály nélküli a női ártatlan szeretet, míg a férfiui szeretet egére könnyen sötét árnyékok vetődnek.“ Mily igaz megfigyelés, mily szép rajzolás, s rá mutatva, hogy a történet ritka példáit nyújtja a női szeretet nagyságának szintúgy hon-, mint férj s gyermek-szeretében, — nagyszerűen fenségesnek ott mondja azt, „hol kihült s viszonszerelmet nem adható kebelre borul“ s így tér vissza a szomorú tárgyra s a férje holttestét családi sírboltba szállító nő szeretetét mily fenségesen tünteti fel a következő hasonlatokban: „óh gondoljátok-e, hogy a nap kialudt, midőn fellejborúk úsznak alatta? Gondoljátok-e, hogy a tűz egészen kihamvadt, melynek szikrái a vastag borún át nem látszanak? Gondoljátok-e, hogy a víz hullámai alul is megakadtak, melynek külső színe jégtükrövé fagyott? Gondoljátok-e, hogy a fa leszáradt, melynek lombjai őszszel lehullottak? Gondoljátok-e hát, hogy a női szeretet kialudt a kebelből, melyet sötét gyászfütyöl borít; gondoljátok-e, hogy kihült az a szívből, ha szintén annak lángjai át nem törhetnek is a fájdalom borúján; gondoljátok-e, hogy a szívben nem buzognak annak érzelmei, ha szinte az arcz bánat töredezett tükrévé halványult is; gondoljátok-e, hogy megszűnt élni a szívben a szerelem fája, ha szinte az — vést hozván rá a halál — örömvirágít elhullatá is“ stb. A férje iránt kegyeletes szeretetet mutató nő szeretetét fájdalom nagyságában s annak e tette által nagyobbításában felmutatva, a boldog, aztán a boldogtalan házastársakhoz s végül a kemény szívűekhez szól megható intésekben. S a be-

szédet a gyászoló özvegy s a kesergő édes anya fájdalmának összemérésével rekeszti be. — Az új sírboltnál a feltámadásról beszél, keresve és felmutatva annak bizonyítékait épen a sírban, „mely a halhatatlanság hitének legsötétebb ellentéte.“ — Ezen halvány ismertetés is mutatja Révész mesteri találékonyságát az alkalmaknak a hit szolgálatára hajtásában. Minden szava, minden betűje hitből fakad s épen azért hitet szül. — A 7-ik s utolsó oráció gróf Teleki László felett. Minden kitűzött főtétele nélkül a haza akkori helyzetét élénk és hazafias színnel rajzoló beszéd, mely kitűnő alkalomszerűséggel idézett pár szentirati helylyel végződik.

(Vége köv.)

Dávidházy János.

Külföldi apróságok.

A Münchenben megjelenő „Hochschul-Nachrichten“ legutóbbi száma igen tanulságos és tájékoztató kimutató közöl a németországi egyetem tanerőinek és hallgatóinak számáról, a miből első tekintetre is kiviláglik, hogy a birodalmi székváros Berlin, a felsőbb oktatás szempontjából is a legelső helyet foglalja el. Nevezetesen a folyó 1892/93. tanév téli felében a berlini egyetem tanárainak száma 348, s ebből esik a theológiára 18, a jogra 26, az orvosi szakra 119 és a bölcsészetre 185 előadó. Ugyanitt a hallgatók száma 4876, mely a következő arányban oszlik meg: theologus 620; jogász 1470; medikus 1254; bölcsész 1532. A husz németországi egyetem között népszerűre nézve legszerényebb a rostocki főiskola, a minek okát leginkább e hely földrajzi fekvésében lehetne keresnünk; de még itt is az előadó tanárok száma 47, kik közül 24 tisztán a bölcsészeti fakultásban működik. Ugyanitt a hallgatók összes száma 413. Berlin után következik Lipse 188, München 159, Boroszló és Helle 136 tanárral. Az összes német egyetemi tanárok száma 2310, a hallgatóké pedig 27,103.

Szintén figyelemre méltó az *evangyéliumi tevékenységnek Indiában* elért vívmányairól, a napokban megjelent adatkimutató. A brahmanizmus és buddhizmus sötét légkörében 1890-ben 51 missiói társaság és 11 női térítési egylet működött áldásos eredménnyel. Indiában ma már 857 hittérítő és 797 bennszülött prédikátor terjeszti Krisztus tudományát s a bennszülött keresztyének száma felülhaladja a félmilliót. Itt is megvalósult a valdenseknek az evangéliumról, mint világitó szövétről hangoztatott találó jelszavuk: *Lucet in tenebris!*

Nagybritániában a „katholikus türelem“ nem valami áldásos gyümölcsöket terem. Ugy látszik, hogy a Vatikánból fújó szél világszerte port kavart fel, még pedig olyan port, a mely a tisztán látó szemeket legalább is hát boszantja. Így p. o. Angliában a papuralmi viselkedés annyira felzaklatta a kedélyeket, hogy ott, a romanizmus és ritualizmus ellenében, védelmi czélból, protestáns segítő-egyesület alakult, mely arra törekszik, hogy a papizmus aknamunkálatait lehetőleg ártalmatlannokká tegye. A protestáns szabadelvűség és nagylelkűség előzékenységével visszaélve, ugy cselekesznek a mi angol katolikus atyánkfiai, mint a hogy nem szeretnék, hogy mások is ő velők azonképen cselekedjenek. Eddig például Londonban csakis protestánst választottak polgármesternek; ujabban pedig kikialtottak egy római katolikus a városi törvényhatóság fejéül. É; mi lett ebből? Az, hogy ez a tisztelt férfi, összes díszjelvényeit magára rakva, elment Dublinba és ott az ő rokon gondolkozásu kollegájával a katolikus körmenetben részt

vett, hogy látván ezt az ő jó cselekedetét, mindének dicsérik az ő hitbuzgóságát. Mire való az ilyen viselkedés? És aztán ebből az egy esetből is vonjuk le ám magunknak a következtetéseket. A vallási türelem, a méltányosság, a figyelem, tapintat, pártatlanság, tárgyilagosság és a többi ehhez hasonló társadalmi erények nagyon szép és megvalósítandó dolgok — ezt minden okos ember tudja: csak hogy ezek, kölcsönösséget kívánnak, Rómában is, Londonban is, de még Magyarországon és itt Debreczenben is! — Gyakran azonban s legveszedelmesebb egyoldalúsággal és elfogultsággal találkozunk a gyakorlatban. Így történt ez, a minap a madridi prot. templom felavatása alkalmából is. Miután már az érsekek, püspökök és papok nem bírták rávenni Sagesta miniszterelnököt, hogy a prot. templom felavatási ünnepélyét betültsa: nosza ostrom alá fogták a tudatos és felvilágosodott Sagestát az asszonyok, herczegnők, marquisek, grófnők és néhány udvarhölgy is, — mindhasztalan! Ekkor a csöseléket bérelték fel s az így előidézett utcai botrányok kikerülése végett a zaklatott protestáns hívők egyelőre kénytelenek valának abbahagyni az istentisztelet megtartását. Mindezt csupán azért mondjuk el, hogy lássa meg kiki: milyen káros és áldástalan következményei vannak annak, ha a hivatalos egyházi őrállók — légyenek azok akár katolikusok, akár protestánsok, akár bármely néven nevezendő vallási egyesület tagjai — békességet hirdetnek és ime a háborúságot szítják. Gyümölcseikről ismeritek meg őket!

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A magyarországi ág. hitv. ev. egyház zsinata.** Folyó hó 7-én d. e. nyílt meg Budapesten Péchy Tamás és Karsai Sándor püspök elnökleite alatt a testvéregyház zsinatának 3-ik ülészaka. A világi elnök bejelenti, hogy a zsinat megbizásához képest a zsinat által letárgyalt törvényjavaslatokat fölterjesztették megerősítés végett. A közoktatásügyi miniszter leírataiban értesíti a zsinatot, hogy a nagy zsinati munkálatok megerősítése ellen semmi kifogás nincs s mindössze 3 paragrafusra tett észrevételeket a leírat, különben maga a király szentesítését meg fogja nyerni. Ezután felolvasták a miniszteri leíratot, melylyel a törvény 7. 127. és 440. szakaszainak módosítása és értelmezése kívántatik. Az egyházalkotmányi első öt részre nézve csupán a 127. szakasz ellen volt észrevétel, mely a kormányrendeletek közzétételét, végrehajtását tárgyalja. Ebben a többi közt az van mondva, hogy olyan kormányrendeletek, melyek az egyház jogi állását érintik és az egyház hitelevelével, alkotmányával ellenkeznek, közgyűlési tárgyalás előtt nem teljesíthetők és nem közzétehetőek. Erre nézve a miniszter kijelenti, hogy a kormány távolról sem kívánja megtagadni a püspököktől, az egyházkerületi felügyelőktől s az egyházkerületi közgyűlésektől a felhívás jogát a kormány sérelmeseknek vélt rendeletei ellen, de miután közgyűlés évenként csak egyszer hívható össze, kívánja, hogy lehetővé tétessék a sérelmesnek tartott sürgős kormányrendelet tárgyalása céljából rendkívüli közgyűlés összehívása. Meg nem engedhető továbbá, — mondja a miniszteri leírat, — hogy az államhatalom egész általánosságban és mindenkor nyújtson segílyt az egyházi hatóságok által hozott és a pénzbírságokat, pénzbüntetések, eljárás és perköltségeket, valamint kártalanítási igényeket megállapító határozatoknak vagy egyezségek-

nek kényszer útján való behajtása körül, úgy a mint az a 7. és 440. szakaszokban körvonaloztatik. Elmondja a leírat, hogy a kérdés magánjogi viszonyokat is érint s hogy az egyház ítéleteinek az engedelmisséget más módon is biztosíthatja. Ezután az utóbbi két szakaszon eszközözendő módosításokat írja körül a miniszteri leírat, melynek végén az is ki van emelve, hogy a módosításokat a kormány egyértelmű megállapodása után ő felsége a király is helyesli. — A zsinat véleményezés végett bizottsághoz utasította ezen szakaszokat. Február 9-én e bizottság beterjesztette a maga munkálatát, mely is a kifogásolt szakaszokat a miniszter intentiói szerint dolgozta át, a zsinat pedig a bizottság munkálatát egyhangúlag elfogadta. Február 8-án és 9-én a zsinat bizalmas értekezleteket tartott, melyeken a reformátusokkal való közös ügyekről, a két egyháznak egymáshoz való szorosabb viszonyáról, egyesüléséről s a polgári házasságról tárgyaltak. A zsinati értekezőlet a polgári házasságot elvben elfogadta. Érdekes jelenség volt, hogy ezen értekezőletet is Péchy Tamás vezette, kinek a polgári házasság ügyében való állásfoglalását mindnyájan ismerjük. Ő nyugodtan hallgatta a tárgyalásokat, s a hozott határozatot minden észrevétel, vagy megjegyzés nélkül hirdette ki. A testvéregyház zsinatának tárgyalásaira különben még vissza fogunk térni.

— **Adatok a debreczeni ev. ref. főiskola köréből.** A folyó 1892—3-ik év első felében a főiskolai tápintézetnek 311 tagja volt. Ezek megoszlása: *I-ör illetékesség szerint:* dunamelléki egyházkerületbeli 7, — dunántúli 20, — erdélyi 14, — tiszáninneni 7, — tiszántúli 263. — A tiszántúli egyházkerületbeli növendékek egyházmegyénként következőleg oszlanak meg: alsó-szabolcs-hajdúvidéki 36, — békés-bánáti 30, — beregi 5, — bihari 13, — debreczeni 39, — érmelléki 17, — felső-szabolcsi 18, — heves-nagykunsági 35, — máramaros-ugocsi 6, — n.-bányai 11, — n.-károlyi 9, — n.-szalontai 14, — szatmári 30. — *II-ör szülők állása szerint:* lelkész fia 51, — tanítóé 43, — hivatalnoké 22, — földművesé 67, — iparosé 45, — kereskedőé 1, — ügyvédé 2, — orvosé 3, — segéd munkásé 9. Apátlan árva 68. — *III-ör lakás szerint:* a collégiumi épületben lakott 182, — a városon lakott 129. — *IV-ör fizetett élelmezési díjak szerint:* ingyenes 27, — évi 20 frtot fizető 52, — évi 40 frtot fizető 105, — évi 70 frtot fizető 127. — *V-ör tanszak szerint:* hittanhallgató 42, — joghallgató 53, — tanítóképezdei tanuló 66, — gymnasiumi tanuló 150. — Ezek mindnyájan ev. ref. vallásúak.

— **Lelkészjelölések.** A sarkadi egyház lelkészi állomására közelebb kijelöltettek: Balog Ambrus berekböszörményi, Nagy Imre ugrai, Sipos Imre belényesi, Csák József m.-gyoroki, Fogarassy Bálint radna-lippai lelkészek. A választás márczius elején lesz. — A debreczeni ev. refom. egyházmegye lelkészjelölő bizottsága f. hó 7-én a n.-bajomi s miután 8-án a bizottság egy tagjának egy pályázóval rokonságban léte miatt a megkezdett jelölési munkálatot meg kellett szakasztani, 9-én a sárándi lelkészi állomásra ejtette meg a jelölést. — A nagy-bajomi lelkészi állomásra kellő felszerelés mellett jogosultnak talált 10 pályázó közül betűrendben kijelöltettek Fodor Sándor szerepi lelkész, Mindszenfi Imre debreczeni segédlelkész, Révész Mihály karczagi segédlelkész, Szűcs László vértesi lelkész és Vértessy Mór bihar-tordai lelkész. — A sárándi lelkészi állomásra a kívánt felszerelés mellett jogosultnak ítélt 18 pályázó közül kijelöltettek betűrend szerint: Elek István debreczeni segédlelkész, Kassay Béla debreczeni segédlelkész, Kiss Sándor h.-bagosi segédlelkész, Szolnoki Gerzson

konyári időközi lelkész és Veress Bálint henczidai segéd-lelkész. — A választás N.-Bajomban február 28-án, Sárándon márczius 2-án leend.

— **Egy görög-katholikus pap törvényellenes eljárása.** A tiszabüdi gör. kath. (orosz) pap, egy gör. kath. férfit, ki T.-Dobon lakik, tiszadobi ev. ref. vallású jegyeseivel minden áron meg akarván esketni, még a hirdetésre jelentkezés alkalmával felolvasta a jegyesek előtt püspöke rendeletét, mely szerint Büdön a gör. kath. egyház szertartása szerint kell megesküdniök. A nő ev. ref. vallású lévén s a jegyesek dobi lakosok, az „ubi sponsa, ibi copula” elvéből kifolyólag sem hagyta jussát a dolgról előre értesített dobi pap, sőt utasította a már költségkímélésből is esküdni Dobon akaró vőlegényt, hogy a hirdetési bizonyítványért ilyen előzmények után tanúkkal menjen. A t.-dobi pap jól sejtett, a hirdetési bizonyítvány Kutka Vazul (hajdanában Lajos volt, ma már Vazul, magyar érzelme a néveseréből is kitűnik) által megtagadtatott: püspöke rendelete a tanúk előtt is felolvasatott azzal a kijelentéssel, hogy ha Dobon megesküsznek is a jegyesek, Büdön újra meg kell esküdniök! Így értesitenek minket T.-Dobról! Lehet-e hát béke a felekezetek közt, midőn nemesak Rozsnyóról, de Ungvárról is fújják a rezidenciákból az állami javadalmakhoz a harezai tárogatót? Hát ma már Magyarországon minden szabad? Bizony, bizony rossz idöket élünk! *El a kézzel* . . . régi közmondás. — ki kellene már egyszer cserélni, mint a Lajost Vazullal, *elő a kézzel* s rákoppintani vele, de érzékenyen a törvényt lábbal tapodó merészek fejére!

— **A Kis Tükörnek.** Megiratott egynémely napon, hogy az igének új hirdetője a lelki szegényeknek bevehetetlen tudományt is unszol vala. Hamis vala az ő beszéde és oly felette elvetetett némely szavajárása, miként a samáriabeliek elegy-belegy vallása. Bevéve pedig az igének új hirdetője az intő szöveget és megjobbítja magát ő beszédeiben. De vajmi ritka szív az, a ki nem tekervényes! Ő is mosogatja levetett hibáit, hogy ne láttatnék feketének, a mi eredetileg fekete; és takargatja az ő lopott jószágocskáit, meg nem gondolván lelkében, hogy eljöhethetnek barmaikat keresni és meg is lelhetik az ő hajlékaiban a gazdák, a kik nevezetnek germánoknak és rómaiaknak. Es ő akkor méltó leszen a gyülekezetre. Mert bizony meg vagyon már írva, hogy az abstractum dolgokat ne faragd ki magadnak személyekké, mivelhogy az ily ábrázolatok a te görög-római mestereidnek a hagyatékok; a te együgyű magyar néped azonban még a megszámlálhatatlan hamis proféták unszolatára sem fogadta el. Azt sem mondja a te néped: Péter övéivel templomba ment; hanemha ily együgyűen: P. családjával stb. Ellenben: Caesar cohortatus suos (katonáit) proelium commisit. És egy másik: Romani „quum neque — — satis decernere possent, qua suis (társaiknak) opem ferrent” etc. — *A képez* pedig gyakran germanizmust képez, mint ott amaz oszlopok is. Ha pediglen azt kérdeznék valaki, hogy mi történik a vizekkel télen a Hortobágy táján, mondd meg neki: „Csak azt mondják, hogy a Tisza befagyott”; „Nem bánom én, ha befagy is a Tisza”; másutt ismét: „Mi az oka, hogy a Kerka befagyott”; „Már a Kerka befagyott, A levél is lehullott”; „Befagyott a tó, Csuszik a fakó” stb. stb. De bezzeg még eddig sehosem olvastuk a nép dalaiban, hogy a Duna, vagy a Tisza beállott. De az ily kicsiny igazságokért való haragodban ne nevezd a te atyádfiát keményszívűnek, mert ítéletben találtatol. Kiváltképpen kár volt pedig egy lélekért annyit elveszteni akarnod, mikor ez az egy is az igazság dolgában fáradozott. Bizony senki

sincs köztünk, a ki ne tudná, hogy ti kedves dolgot cselekesztek, de óhajtjuk, hogy a kicsinyekben is jeleskedjétek; a nagyokért különben leróttuk adónkat. *K.* — Csendes csodálkozással olvastuk mi is a Kis Tükör keserűes elmélkedéseit, a melyekben a Debr. Prot. Lap ellen táplált gonosz indulatját a budapesti Prot. Egyh. és Isk. Lap olvasói előtt az affektált igazságszeretet és evangéliom csalékony firmája alatt bemutatva elpalástolni igyekeztek. A bemutatás sikerült, az elpalástolás azonban nem; bármennyire törekedett is e czélből felhasználni az érdemes szerkesztőség minden rendelkezésre álló készletét, hogy megfelelő formát alkalmazhasson, szólván, azaz szólni akarván bibliai kenetteljességgel, szellemes és csipkedő tréfasággal, „öntudatos” naivsággal, azért, hogy a Debr. Prot. Lapot, Debreczent, a debreczeni kollegiumot s mindazt, a ki és a mi debreczeni, magas felháborodásában nagy kegyetlenséggel menthetetlenül összetiporja. Óh jaj! Kegyetlen végzetmény! . . . És mindezt vajjon miért?! Bizony semmi egyébért, minthogy a Debr. Prot. Lap egyik nyelvészkedni szerető dolgozótársa, a ki ott is farkast lát, a hol a Kis Tükör természethistoriai és geográfiai adatai szerint csak disznók vannak, ugyanazon felettébb kényes természetű és kicsinyke léte nagyvíványú Kis Tükörről általában véve *elismérolag és buzdítólag* emlékezvén meg, annak kifejezésbeli népiességét és naivságát illetőleg néhány nagyon is ártatlan megjegyzést koczkatott. Hogy a ludak, a magyar nép felfogása szerint, a *farkassal* vagy pedig a *disznóval* szoktak-e, ha t. i. sokan vannak, közmondásossá vált kedvező eredménynyel megütközni; hogy *beállt-e* a Duna vagy *befagyott*, mert hogy valami *effélének* történni kellett vele ezen a kemény télen, az bizonyos; hogy továbbá, a ház vázát az oszlopok *képezik-e* vagy *teszik?* stb., ez és más hasonlóan nagyhorderéjű, egyházi és iskolai életünkbe mélyen beható (?) kérdések vitatásába nem bocsátkozunk. Hadd veszekedjenek ezek fölött a grammatikusok! De ismételve csendes csodálkozással kísérik a Kis Tükör kifakadásait és szánó mosolylyal kérdezzük a szerkesztősegtől, hogy mégis miként túlálhatta a különben jóakara u ismertetés e néhány idézett megjegyzését elegendőknek arra, hogy lapunkat s mindent, a mi körülöttünk van, oly ádáz dühvel rohanja meg s oly igaztalan vádakkal illetni érdemesnek tekintse? Minthogy mi ezt az okot, ezt az alkalmat oly elszánt kirohanásra elegendőnek semmikép sem ismerhetjük el, engedje meg a mi t. kollegánk, hogy másban keressük azt. Van, lenni kell valaminek az ő szívében, vagy a felett, kívül vagy belől, a mi fáj vagy fogyatkozik vagy laposodástól tart s a mit a lélek féktelen nagyratörése s a jól kifejtett önbizalom sem képes ellensúlyozni és észrevétlenné tenni. A méltatlan támadás ez indító okai is olyan természetűek, a melyekkel szemben védelmi eszközök nincsenek, valaminthogy szükségünk sincsen olyanokra. Szükségesnek tartjuk azonban megjegyezni a következőket: 1. A Debr. Prot. Lapnak semmi része sincs abban, hogy a Prot. Irod. Társaság nem jött Debreczenbe gyűlést tartani, sőt az idejövételre vonatkozó indítvány, már akár volt az időszere, akár nem, épen e lap akkori szerkesztőjétől származott. 2. A Debr. Prot. Lapot azért sem terheli felelősség, hogy Debreczenben ker. ifjúsági egyesület nem alakult, vagy hogy állítólag „Debreczen sz. kir. város v. püspöke”, másfelől pedig a baptisták kihúzzák lassanként a gyékényt a mi testvéreink alól; — mert hiszen e lapnak újabban kifejezett s eddig is a lehetőségig munkált egyik főczélja épen az, hogy a prof. öntudatot ébren tartsa s a nyilvánosság ellenőrző

hatását érvényesítve, a jóakarató törekvéseket támogassa s a hivatottakat munkára serkentse. A többi aztán nem a mi dolgunk. 3. Azt is csak az ok nélkül való szenvedélyeskedés mondatja a t. kollegával, hogy nálunk Sinaitól kezdve maig semmi haladást nem támogattak, minden mozgalmat megfojtottak s a Tiszán semmi jó gondolatot, még a Szentlelket sem eresztették által. Mert ha az ilyen nagy testek mozgásában van is valami természetszerű nehézkesség s köreinkben talán kelleténél erősebb konservatív hajlam: az újabb idők több nagyobb alkotása s úgy a városnál, mint a főiskolánál mai napság mutatkozó élénkebb reformszellem, a melyet épen e lap igyekszik támogatásával erőteljesebbé tenni s helyes irányba terelni, — eleven czáfolatai az efféle vádaknak. Hogy pedig átbocsátjuk legalább néha nemcsak a jó gondolatot és Szentlelket, hanem még a Kis Tükör főszerkesztőjét is a Tiszán, azt ő maga, haragos kollegánk tudhatja legjobban, a ki a közelben is megfordult hivatalos küldetésben közöttünk, sőt magát itt jól is találta s gondolatainak gazdag tárházából hagyogatott is nálunk annyi készletet, hogy nemcsak megelégedhettünk vele az újabb remélhető látogatásig, hanem arra is eszközöket nyújtott ez által nekünk, hogy alaptalan támadását visszautasíthassuk. Az evangéliumi szeretetet már egyszer nemcsak a szájunkon kelleni hordozni, hanem külső és belső életünkben is önzetlenül munkálni azt.

Szerk.

— **A belső-somogyi egyházmegye** egyházainak esperesre adott szavazatai felbontatván, a következő eredmény tűnt ki: Begedy István istváni lelkész nyert 41 szavazatot, Körmeny Sándor 16 szavazatot. Ugyanekkor tölthetett be egyik tanácsbírói állás, melyre Körmeny Sándor 37 szavazattal lett megválasztva Szikszay Ödön udvarhelyi lelkész 19 szavazata ellenében (B.)

— **Huszonöt éves jubileum.** A „*Néptanítók Lapja*“ folyó hó 6-án kiadott számával ünnepli fennállása 25-ik évfordulóját. Az ünnepi szám 3 teljes íven, több mint 200 külön cikket — nagyobbrészt emléksorokat — közöl a lap ugyanannyi dolgozó társától. A czímlapon bemutató sorok kíséretében a 25 év alatti szakminiszterek arczképei állanak; mely közleményt B. Eötvös József hervadhatlan érdemű miniszterünknek „A néptanítókhoz“ intézett remek buzdítása követ, úgy a mint az 1868-ban, a 25 év előtti első számot megnyitotta. A változatos, 13 czím alá csoportosított, érdekesebbnél-érdekesebb rövid közlemények bizonyára kedves emlékül szolgálhatnak a Lap olvasóinak s csak sajnálnunk lehet, hogy Lapunk szűk terén nehányat azokból nem közölhetünk. Végül a lap rövid történetét találjuk s munkatársai betűrendes névjegyzékét; óriási tábor az, befoglalván tanügyi irodalmunk munkásainak majdnem teljes névsorát. A közlött adatokból felemlítjük itt, hogy a lap kezdetben 6 éven keresztül hét nyelven, 1874-től fogva csak magyar nyelven jelent meg, a legutolsó évben 14,900 példányban; buzgó szerkesztője, immár 20-ik év óta Gyertyánffy István. — A 25 éves jubileumra örömmel fejezzük ki jókívánatainkat mi is, mert nagy és fontos missiót teljesített szerény körében e lap első megindulásától, újjászületésünk idejétől fogva mind a mai napig, — s a szerkesztőségét ért elismerő nyilatkozatokban a komoly s maradandó munka méltányolását látjuk.

— **Egyházpolitikai téren** legfontosabb eseménye a közelebbi napoknak *Somogyvármegyének* a kormány egyházpolitikai programja mellett való állásfoglalása. Azzal a lelketlen s a hívek tájékoztatlanságára számító és vallásos érzületével visszaélő izgatással szemben, —

melyet a kath. főpapság tervszerűen indított meg és folytat, és a melytől, legalább nyíltan, eddigelé Samassa égri érsek és Schlauch váradai püspök, tehát a főpapság két legkiemelkedőbb alakja, tartózkodik, — legnyomósabb és legkomolyabb fellépés kétségkívül a törvényhatóságok részéről történhetik, a melyek mint legfontosabb és hagyományos tekintélyű politikai testületek, hazánkban ma is a nemzet zömét és értelmiségét képviselik. A magyar értelmiség és birtokosság, eltekintve egy-két feudális hajlamú, jézsuita nevelésű s az osztrák elvokonokra támaszkodó főúrtól, hosszú idők óta testestől-lelkestől a józan liberalizmus zászlóját követi, ahhoz ragaszkodik. Ennek az irányadó s politikailag is a legnagyobb súlylyal bíró középosztálynak a kifejezői a törvényhatóságok. Örömmel üdvözljük tehát hazafias fellépéséért Somogyvármegyét s kívánjuk, hogy a többi törvényhatóságok is hasonló megatartást kövessenek, a mikor Somogy átirata felett fognak határozni. Sőt felet-több sajnáljuk, hogy e tekintetben a református absolut többséggel rendelkező Hajdúvármegye és Debreczen sz. kir. város törvényhatóságai megelőztetni engedték magukat egy oly vármegye által, a melynek 70%-a r. katolikus. Gratulálunk a szabadelvű katolikusoknak, mert ez által is dekumentálva látjuk, hogy a tervezett reform-kérdések első sorban nem felekezeti, hanem politikai természetűek s egyuttal a hazafiság kérdései.

— **A magyar hirlapirodalom 1893-ban.** A „Vasárnapi Ujság“-ban id. Szinnyei József, a m. n. múzeumi hirlap-könyvtár őre minden év elején össze szokta állítani a Magyarországon megjelent lapok jegyzékét s azokról igen kitűnően csoportosított átnézetet közöl. Nevezett lap legutóbbi, 6-ik számából vesszük át „*összszevont átnézet*“-ének következő érdekesebb adatait, megjegyezvén, hogy míg ez év elején fő- és székvárosunkban 354 különböző lap és folyóirat jelent meg, a sorrendben utána Kolozsvár következik 17 lappal s ez után azonnal Debreczen jó 10 lappal. Hirlapirodalmunk számarányát 1892. és 1893. elején következő kimutatásban tüntet-hetjük föl:

	1892. elején	1893. elején	
I. Politikai napilapok	26	28	+ 2
II. Politikai hetilapok	44	51	+ 7
III. Vegyes tartalmu képes lapok	5	5	
IV. Egyházi és iskolai lapok	36	37	+ 1
V. Szépirodalmi és vegyes tartalmu lapok	15	17	+ 2
VI. Humorisztikus lapok	10	7	- 3
VII. Szaklapok	151	159	+ 8
VIII. Vidéki lapok (nem politikai tartalommal)	151	161	+ 10
IX. Hirdetési lapok	5	7	+ 2
X. Folyóiratok	193	197	+ 4
XI. Vegyes mellékilapok	40	30	- 10
Összesen:	676	699	+ 23

Az első magyar hirlap 1780. jan. 1-én jelent meg Pozsonyban (Rát Mátyás Magyar Hirmondó-ja). Budapesten 1788. okt. 8-án szerdán indult meg az első magyar rendes hirlap Magyar Mercurius czímmel, hetenként kétszer járt, és Paczkó Ferencz betüivel nyomtatott Pesten. A második lap Pesten az 1806. jul. 2-án keletkezett Hazai Tudósítások; szerk. Kulcsár István. Ez volt az első magyar hirlap, mely 4-rét alakban jelent meg és hosszabb életű volt. 1830-ban 10 magyar hirlap és folyóirat jelent meg. 1840. elején 26 magyar lap volt hazánkban. 1847-ben 33. 1848—49-ben 86 magyar hirlap jelent meg. 1850. elején 9 lap adatott ki magyar nyelven. 1854. márcz. 5-én, mikor a Vasárnapi Ujság meg-

indult, ezzel együtt 20 magyar hirlap és folyóirat jelent meg. 1861. elején, midőn első évi rendes hirlapkimutatónk közöltetett, 52 volt a magyar hirlapok és folyóiratok száma.

1862.	elején	65	1878.	elején	281
1863.	"	80	1879.	"	324
1864.	"	70	1880.	"	368
1865.	"	75	1881.	"	356
1866.	"	81	1882.	"	412
1867.	"	80	1883.	"	427
1868.	"	140	1884.	"	482
1869.	"	163	1885.	"	494
1870.	"	146	1886.	"	516
1871.	"	164	1887.	"	539
1872.	"	198	1888.	"	561
1873.	"	201	1889.	"	600
1874.	"	208	1890.	"	636
1875.	"	246	1891.	"	645
1876.	"	240	1892.	"	676
1877.	"	268	1893.	"	699

hirlap és folyóirat jelent meg magyar nyelven. 1893. elején a fővárosban 354, a vidéken 135 helyen 341 és 4 külföldön jelent meg. (Míg a múlt 1892. év elején Budapesten 323, és 142 vidéki városban 350, külföldön 3 hirlap és folyóirat adatott ki magyar nyelven.) Ezenkívül megjelen hazánkban idegen nyelvű lap és folyóirat: német nyelven 115 (1892. elején 122); szláv nyelven 52 (1892. elején 36); román nyelven 15 (1892. elején 20); olasz nyelven 3 (1892. elején 4); francia nyelven 2 (1892. elején 5); összesen 187; a magyarokkal együtt 887. (1892. évben 187, a magyarokkal együtt 863.) E szerint 10546 magyarul beszélő egyénre esik egy magyar hirlap; 17,281 németre egy német; 37,594 szlávra egy szláv és 172,634 román ajkú egyénre egy román hirlap. Az amerikai Egyesült-államokban 18,500 hirlap és folyóirat jelen meg (tizedrésze napilap), 3081 egyénre esik egy; Svájcban 900 h. és f., 3229 egyénre esik egy; Dániában 328 h. és f. 6144 egyénre esik egy; Belgiumban 815 h. és f. 7182 egyénre esik egy; Németalföldön 489 h. és f., 7528 egyénre esik egy; a Németbirodalomban 5500 h. és f., 8519 egyénre esik egy (Berlinben 721 h. és f., jelen meg; a napilapok száma háromszor annyi mint Bécsben.) Franciaországban 5178 h. és f., (harmad-része Párisban jelen meg, köztük 164 napilap), 7435 egyénre esik egy; Spanyolországban 1128 h. és f., (köztük 280 napilap), 14,939 egyénre esik egy; Skandináviában 404 h. és f., 16,400 egyénre esik egy; Nagy-Britanniában 4084 h. és f., (köztük 900 napilap, 399 felekezeti lap és 1508 folyóirat), 8692 egyénre esik egy; Olaszországban 1606 hirlap és folyóirat, (köztük 150 napilap), 17,721 egyénre esik egy; az ausztriai tartományokban 1274 h. és f., 18,078 egyénre esik egy; (Bécsben 770 h. és f., jelen meg.) Finnországban 103 h. és f. (finn nyelven 62 jelen meg, ezek közül napilap 4, másodnapos 5, félhetes 14; (svéd nyelven 41 jelen meg; napilap 9, másodnapos 2, félhetes 9); 20,007 egyénre esik egy; Romániában 102 h. és f., 52,706 egyénre esik egy; az orosz birodalomban (Finnországot kivéve) 800 h. és f., (200 Szent-Pétervárott, 75 Moszkvában) 109,341 egyénre esik egy. Az egész földön 41,000 hirlap és folyóirat jelen meg, s 36,318 egyénre esik egy. Ez időszert Magyarországon megjelen összesen 887 hirlap és folyóirat; ebből 17,081 főre esik egy.

TARTALOM-JEGYZÉK: A kötelező polgári házasság védelme. — A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság benső ügyeihez. Csiky Lajos. — Tárca: Augustin megterése. Dézsi Lajos. — Tanügy: Tiszántúli ev. ref. gymnásiumaink az 1891/92. tanévi értesítők alapján. Sinka Sándor. — Közéletünk: A tiszta-polgári ref. missió köréből. Sörös János. — Irodalom. Külföld. — Különlélek. — Hirdetések.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

CSIKY LAJOS és Dr. BACZONI LAJOS.

PÁLYÁZAT.

ének s zenetanári állomásra.

A debreczeni ev. ref. egyház ezennel pályázatot hirdet az általa fenntartott felsőbb leányiskolában rendszeresített ének és zenetanári állomásra, melylyel a felsőbb leányiskolában az éneknek és zenének (zongorán és hegedűn játszásnak) az igazgatótanács rendelkezése szerint hetenként 18–20 órán tanítása, továbbá újabb intézkedésig a Kossuth utczai templomban ístentiszteletek alkalmával az énekvezetés és orgonázás van összekötve. — Javaldalmazás: ezer frt évi fizetés és kétszáz frt évi lakpénz évnegyedi előleges részletekben kiszolgáltatva. — Zenetanárságra képesített egyén állandóul választatik; ha pedig képesített egyén nem jelentkeznék, a választás egy évre történik, mely idő alatt a zenetanár képesítést tartozik szerezeni, mert közmegelegedésre való működése mellett is egy év múlva csak ebben az esetben állandósíttatik. — Az állásra ev. ref. vallásu egyének pályázhatnak, kik kellően felszerelt pályázati kérvényeiket 1893. évi május hó 28 napján esti 5 óráig bezárólag Kiss Albert lelkész s igazgatótanácsi elnökhöz küldjék, vagy adják be, személyesen pedig ez évi május hó 30. napjára jelenjenek meg, a mikor az igazgatótanács tagjai előtt a templomban próbaorgonázást és éneklést tartanak. Az állomás f. évi szept. 1-én foglalandó el.

Debreczen, 1893. január hó 29. napján tartott presbiteri közgyűlésből

az elnökség.

Orgona eladás Jászladányban.

Nagyobb orgona készítése miatt az ott levő 20 változatú pedálos 2 manuállal ellátott orgonára eladás van kitzúve, s előzetesen ott megtekinthető. Levélbeli ajánlatok

Danql Antal Fia

cs. és kir. szab. műorgona készítőhöz Aradra intézendők. Ugyanott bármely nagyságú, erős szerkezetű harmoniumok olcsó áron raktárilag kaphatók.